

Časopis pro pěstování matematiky a fyziky

Josef Kounovský

Stoleté jubileum tří vynikajících geometrů českého vysokého učení
technického v Praze

Časopis pro pěstování matematiky a fyziky, Vol. 71 (1946), No. Suppl., D52--D57

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/122839>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1946

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

tože přišlo ještě do doby rekonvalescence po první operaci. Rekonvalescence po druhé operaci byla násilně přerušena okupanty, kteří zabrali a téměř na hodinu vystěhovali celou nemocnici, kde prof. Svoboda se uzdravoval; tento čin na něj velmi neblaze působil, silně jej vzrušil a zasáhl zejména srdce, které tehdy zvláště potřebovalo klidu.

Vím z rozhovorů s p. profesorem, že to, co udělal — ať již ve vědě nebo v organizaci a badatelské činnosti — nepokládal daleko za uzavřeno. A my také ne. Přišlo ovšem něco daleko mocnějšího, co po kratším zápase zdolalo jeho nesmírnou energii. Poslední dni dubnové a začátkem května měli jsme o něj obavy; pak se situace opět zlepšila a v sobotu 10. května, kdy jsem s panem profesorem naposledy mluvil, se zdálo, že nejhorší je za námi. A 12. května 1941 jako prudký náraz nás srazila drtivá zpráva: prof. Svoboda zemřel o půl 14. hod. Jeho srdce, které nás nikdy nezarmoutilo, které bilo vždy neúnavně a ochotně pro práci i bližní, tentokrát zklamalo.

Život prof. Svobody byl život krásný, vyplněný nejen prací, ale i radostí z práce, sebeobětováním až do krajnosti. Byl to život krásný nejen pro bohatost práce odborné a vědecké, ale i pro ryzí charakter a vždy mladický zápal pro dobrou věc. Pozorovatelé meteorů vědí, že meteor po sobě zůstává někdy stopu, trvajících několik vteřin i déle — to podle velikosti meteoru — život prof. Svobody byl také takový meteor, jeho stopa však je trvalá, nezmizí nám nikdy a vždy nám bude ukazovat jeho velikost.

Stoleté jubileum tří vynikajících geometrů českého vysokého učení technického v Praze.

J. Kounovský, Praha.

V kaleidoskopu života střídají se dnes jeho obrazy tak rychle, že není často ani chvilky ani příležitosti, kterou bychom mnohému významnému ději blíže věnovali. V prožitém sedmiletí, které jako morová rána doléhalo na náš národ, naplňovala se stá výročí narození mnohých zasloužilých mužů, kteří stáli na výspě našeho kulturního probuzení a povznesení od let šedesátých minulého století. Tvrdý nacistický útlak, který zašlapával zdroje našeho kulturního snažení v jeho zárodech na školách vysokých, ani nedovolil referovati o těchto mužích a zdůrazniti jejich nepopíratelné zásluhy o rozkvět našeho duchovního života; tak minulo též v roce 1941 sté výročí narození profesora Josefa Šolína. V roce 1945 připadlo totéž jubileum profesora Karla Pelce a letos uplyne sto let od narození profesora dr. Čeňka Jarolímků. Tato trojina profesorů

patří mezi přední pěstitele geometrie novější i geometrie deskriptivní na českém vysokém učení technickém a zaslouží, aby jich bylo v našem obrozeném tisku s úctou a láskou aspoň krátce vzpomenu, aby tak mladým adeptům vědy byla jejich průkopnická práce osvětlena. Byli následovníky prvních konstruktivních geometrů, profesorů Rud. Skuherského a dr. Františka Tilšra, kteří po roce šedesátém před osmdesáti lety stáli u kolébky národní revoluce na vysoké škole technické v Praze při rozštěpení jejího utrakvistického rázu na větev českou a německou a bojovali za práva české techniky také jako poslanci ve sborech zákonodárných. Všichni tři jubilanti vyšli z drobných rodin českých vlastenců.

Prof. Ing. Dr. techn. h. c. Josef Šolín¹⁾ se narodil 4. března 1841 v Trhové Kamenici, kde jeho otec byl kupcem²⁾. Byl nejstarším z pěti sourozenců. V době jeho studií na nižší reálce v Chrudimi zemřel jim otec v roce 1856, teprve 40letý; dá se soudit, že opustil rodinu v svízelných poměrech. Šolín odešel studovat do Prahy na první českou vyšší reálku a vysokou školu technickou a sdílel osud chudého českého studenta, odkázaného většinou na sebe. Technická studia absolvoval s výborným prospěchem ve všech předmětech. Také byl posluchačem přednášek na filosofické fakultě. Po studiích byl po čtyři roky asistentem při stolici deskriptivní geometrie prof. Tilšra a vykonal státní profesorské zkoušky z matematiky a deskriptivní geometrie pro střední školy. Po dvouleté suplentuře na české reálce pražské nastoupil cestu k profesuře na české technice; stal se honorovaným docentem (se skrovným platem) stavební mechaniky, grafické statiky, stereotomie a také byly mu svěřeny nově zřízené přednášky z geometrie polohy, pro něž byl Šolín prvním docentem v celém Rakousku. Roku 1876 jmenován řádným profesorem těchto předmětů. Přednášky z geometrie polohy postoupil profesoru matematiky Ed. Weyrovi a sám převzal nauku o pružnosti a pevnosti. Uveřejnil četné vědecké práce v odborných časopisech i samostatně. Má zásluhu, že vybudoval teoretické základy veškerého inženýrského stavitelství v nauce o pružnosti a pevnosti, v grafické statice a v stavební mechanice. Jeho přednášky byly vzorně propracovány po stránce vědecké i jazykové. Šolín vytvořil v nich přirozeně novou vhodnou terminologii technickou. Povznesl

1) Podrobná životní data jsou obsažena

a) ve spise A. V. Velflíka, Dějiny technického učení v Praze (II. díl, Praha 1925),

b) v článkách dr. Z. Bažanta v Technickém obzoru, roč. XIX. (Praha 1911) a XX. (Praha 1912) a v Seznamu osob českého vysokého učení technického z r. 1933,

c) v článku Aug. Pánka v Ottovu slovníku naučném, jehož byl Šolín vrchním redaktorem pro obor technický.

2) Podle matričního zápisu farního úřadu v Trhové Kamenici. Velflík píše mylně, že byl učitelem.

inženýrství na základ čistě vědecký. Sbor uznal jeho veliké zásluhy a opětovně poctil ho funkcí děkanskou a úřadem rektorským. Byl jsem jednou v ústavu deskriptivní geometrie přítomen rozhovoru profesorů Ed. Weyra a K. Pelce o Šolínovi. Oba vědci netajili se souhlasným názorem, že Šolín jako vysokoškolský profesor má skvělou kvalifikaci pro mechaniku stejně jako pro matematiku i deskriptivní geometrii. Bohatý vědecký význam Šolínův přýštil právě z této skutečnosti. Uznání Šolínova vědeckého profilu bylo všeobecným, což se značilo i ve veřejném životě. Byl dlouholetým generálním tajemníkem České akademie, prvním předsedou Technické matice a čestným členem četných korporací. Také zastával místo zkušební komisaře při zkouškách profesorů středních škol, ve zkušební komisi pro kreslení na středních školách byl předsedou. Akademickou činnost vyvrcholil r. 1906 třetím rokem rektorským a čestným doktorátem. Zemřel v Praze dne 19. září 1912.

Profesor Karel Pelc^{a)} se narodil 2. října 1845 v Bělči u Křivoklátu. Jeho otec František byl v Bělči výrobcem potaše (drasla) a podle zaměstnání nazýval se rodný dům č. 30 v Bělči flusárnou; již Pelcův děd Antonín byl tamže „flusířem“. Tato výroba drasla z rostlinného popelu bývala důležitou průmyslovou složkou lesního hospodářství na Křivoklátsku. Když byla zrušena, stal se pan Pelc knížecím hajným; vžil se třeba těžce do nových poměrů. Když byl přikázán službou do Olešné u Rakovníka, nastoupil Karel studia na reálce. Pelc s pohnutím vzpomínal na trudné počátky svých studií v Rakovníku. Byl v mládí zachvácen spálou, po níž měl po celý život ochromenu nohu; a se slzami v očích mu líčil první cestu pěšky z Olešné do města o berlích; sociální poměry otcovy nebyly asi utěšené, nemohl se ani odvážiti požádati správce velkoštatku o povoz. Pelc měl tři sourozence; bratr Antonín vystudoval techniku a byl vrchním inženýrem dráhy, sestra Anna byla potomní choť pražského policejního presidenta Oliče a sestra Boženka byla učitelkou v Praze. Po maturitě v roce 1864 odešel Pelc na studia do Prahy. Na polytechnickém ústavě patřil mezi první a nejlepší posluchače prof. Frant. Tilšra. Vystudovav, stal se Pelc r. 1869 kresličem centrálního ústavu pro meteorologii ve Vídni, pak v letech 1870—1875 asistentem deskriptivní geometrie u prof. K. Küppera na německé technice pražské po rozdělení ústavu utrakvistického. V tu dobu r. 1873 ztratila Pelcova rodina tragickým způsobem otce. Jako hajný v Kalčích u Bělče byl přepaden a zardousen za ranní

^{a)} Podrobná životní data jsou obsažena v článku prof. J. Sobotky v Časopise pro pěstování matematiky a fysiky, roč. XXXIX, a v posmrtné vzpomínce téhož autora v XIX. ročníku Almanachu České akademie věd, Praha 1910.

Píši „Pelc“ podle matričních zápisů farního úřadu v Bratronicích. Bohužel bývala za naší národní poroby i úřady často přepisována příjmení českých lidí v nesouhlasu s rodnými listy.

obhlídky v lomu u hájovny; byla to pomsta za zastřelení nebezpečného pytláka, jež bylo Pelcovi přičítáno. O neblahé smrti otce — poctivého vlastence — profesor Pelc nikdy nemluvil. Jeho otec byl mužem vzdělaným, o čemž svědčí okolnost, že patřil mezi zakladatele Matice české a neobyčejně vážil si knih, které dostával jako členský podíl.

Kritický nedostatek míst pro absolventy vysokých škol a nedostatek českých ústavů byl příčinou, že Pelc byl odkázán hledati profesorské místo na německých ústavech. I přijal místo na státní reálce v Těšíně a po roce r. 1876 zakotvil v Štýrském Hradci; zprvu na reálce, habilitoval se na vysoké škole technické, kde byl již roku 1878 jmenován profesorem deskriptivní geometrie na základě bohaté řady svých skvělých odborných prací vědeckých, kterou zde dále ještě rozhojnil. Třeba je publikoval německy, dokázal své ryzí vlastenectví tím, že nepřijal nabízené mu vábivé profesury na technice vídeňské, ale čekal, až byla po profesoru Tilšrovi uvolněna profesura na české vysoké škole technické v Praze, kde se stal po Skuherském a Tilšrovi třetím profesorem deskriptivní geometrie roku 1896. Jeho nadšené výklady ná technice v přeplněné velké posluchárně v budově techniky na Karlově náměstí významovaly se propracovaností, jadrností, jasností a příkladnou důkladností a přesností rýsovaných obrazců, takže dovedl získati pro konstruktivní vědu celou řadu horlivých techniků, kteří ještě dnes s úctou naň vzpomínají. Přes to, že geometrie polohy byla prof. Ed. Weyrem samostatně přednášena, neopíral se Pelc o její znalost, ale odvozoval si příležitostně při výkladu všechny vztahy na kuželosečkách i plochách druhého stupně středovým promítáním kružnic. Přitažlivost výkladu a vřelé podání stupňovaly uspokojení posluchačů. Láska k vědě byla, provázena u Pelce láskou k vlasti a k Praze, kterou nerad opouštěl, a k rodnému kraji, kde pobýval na zotavené v Řevničově, v známém letovisku bývalého policejního presidenta Oliče⁴⁾, jehož choť byla sestrou Pelcovou. Zemřel 16. června 1908 v Praze a je pochován na vyšehradském hřbitově.

Prof. Ing. Dr techn. h. c. Čeněk Jarolímek⁵⁾ se narodil

⁴⁾ V Oličově domě v Řevničově trávil president republiky dr. Ed. Beneš poslední chvíle před odchodem do ciziny v roce 1915 za velkým osvobozovacím dílem.

⁵⁾ Podrobná životní data jsou obsažena

a) v článku prof. Jul. Rotha ve výroční zprávě první české reálky v Praze v Ječné ul. (Praha 1904),

b) v soupisu životních dat, který Jarolímek vydal vlastním nákladem (Praha 1916, u Stýblů),

c) v článkách prof. J. Sobotky v Časopise pro pěstování matematiky a fysiky, 45 (1916), 51 (1922) a

d) v nekrologu Jarolímkově, který napsal prof. B. Pocházka v předmluvě k 3. vydání jejich společného spisu „Deskriptivní geometrie pro vysoké školy technické“ (Praha 1922).

25. června 1846 v Pardubicích, kde jeho otec byl učitelem hlavní školy i reálky. V Pardubicích vystudoval nižší reálku; poté nepodařilo se mu pro velký nával studujících býti přijat na první českou reálku v Praze, tehdy v Panské ulici, i studoval v Kutné Hoře a v Písku a teprve pak dokončil reální studia v Praze a vstoupil r. 1863 na vysokou školu technickou. Vystudoval strojní inženýrství, také byl rok v praxi v továrně Ringhofferové na Smíchově, ale vrátil se k studiu zamilovaných věd matematických a stal se asistentem, suplentem a r. 1873 skutečným učitelem první české reálky pražské, kde řediteloval J. Štastný, přísný zvláště na profesory, který svými požadavky a pedantickým způsobem správy ústavu mnohým členům sboru ztrpčoval život, jak všeobecně bylo známo. Jako mladý profesor téhož ústavu byl Štastný i k mládeži přemrštěně přísným, jak vím od svého otce, který byl jeho žákem. Jarolímek hleděl v tomto prostředí vyhověti, vypomáhal při pracích administrativních a tak kradl jen chvíle k dalšímu studiu a k práci literární. A do té doby spadá vedle sbírky úloh z deskriptivní geometrie stěžejní dílo jeho mladých let „Deskriptivní geometrie pro vyšší školy reálné“ o 427 stranách a téměř počtu obrazců, ve třech dílech (Praha 1875, 1876 a 1877). Vytvořil v ní nejen terminologii, ale podal učivo krásným postupem metodickým. Byla to vzorná učebnice přesahující na četných místech látku, kterou žádaly osnovy, a byla po 40 let v mnohých vydáních v rukou naší studující mládeže. Pokládám knihu za nejdůležitější Jarolímekovo dílo vzhledem k jejímu významu pedagogickému v našich poměrech rozvoje reálek a technického studia. Škoda že se původní trojdílný spis nezachoval ve více exemplářích. Že Jarolímek byl snaživým učitelem první třídy, o tom našel jsem důkaz v jeho osobní tabulce ve spisech reálky hradecké, kde Jarolímek r. 1891—1894 řediteloval. Snad každý rok svého působení na pražské reálce obdržel dekret pochvalného uznání zem. škol. rady, kterým se v našich školních úřadech i později vždy šetřilo; a to bylo, prosím, za ředitele Štastného! Po roce ředitelství na reálce karlínské stal se Jarolímek po řediteli Štastném po zásluze ředitelem první české reálky v Praze v Ječné ul., později Masarykovy nazvané, v letech 1895—1904; na škole zavládl nový duch ředitele sice přísného, ale laskavého a uznalého, což bylo mi dopřáno poznati jako nejmladšímu členu učitelského sboru roku 1903.

Jarolímek byl všeobecně vážen. Profesor Pelc často se o Jarolímekovi rozhovořil, i vydávám rád svědectví úcty, kterou k němu choval. To bylo také příčinou, že Jarolímek octl se r. 1907 na sklonku své profesorské činnosti na vysoké škole technické v Praze jako vážený člen profesorského sboru. Byl vážen všeobecně, ač byl povahy uzavřené a velmi ctižádostivý; ale to nikomu nepřekáželo. Léta 1904—1907 vyplněna byla jeho zemským inspektorstvím

v Brně, kde se habilitoval ve svých šedesáti letech pro synthetickou geometrii; řádnou profesuru na brněnské technice však odmítl. Škoda, že Jarolímkova činnost na české technice v Praze byla podlomena těžkou nervovou chorobou, která již v Brně ho zachvátila a nedovolila mu ani konati pravidelné přednášky. Ale vědecká práce byla mu i v svízelné nemoci potřebou a jedinou radostí. Jarolínek vykázal značnou literární činnost jak četnými odbornými články tak i spisem „Základové geometrie polohy v rovině a v prostoru“, jenž vyšel nákladem Technické matice v 5 částech (Praha 1908—1918). S prof. B. Procházkou vydali hned v roce 1909, když Procházka přišel z české techniky v Brně do Prahy, „Deskriptivní geometrii pro vysoké školy technické“, rovněž nákladem Technické matice. Při tom byl jim vydatným pomocníkem tehdejší asistent dr. Fr. Kadeřávek, který staral se také o Jarolímkův ústav v jeho nemoci až do r. 1915, kdy Jarolínek odešel na trvalý odpočinek. A pak už měřil jen vinohradské ulice v okruhu vodárny, kde konal své procházky, vždy sám. Ale duševně pracoval stále až do sklonku svého života. Náhlá smrt stihla ho 14. prosince 1921 při návratu ze zubní ordinace v ulici Moravské, kde bydlel. Ještě krátce před smrtí byl jsem u něho návštěvou; obíral se tehdy korekturou 3. vydání „Deskriptivní geometrie“, které přineslo už jeho nekrolog. A tak možno říci, že umřel v práci, kterou tolik miloval.

Všem těmto třem profesorům-geometrům našeho českého vysokého učení technického budiž touto skromnou společnou vzpomínkou vzdána čest za jejich vědeckou práci, za krásnou činnost, kterou věnovali české kultuře, vědě a výchově naší milované studující mládeže, zvláště akademické. Četné pocty a vyznamenání, které za svého plodného života obdrželi, dávno vyrchaly, ale trvalou zůstává úcta k jejich duchu, jež nelze zničit. Nezapomínáme. Milovali všichni poctivou práci, ta byla jim všem klenotem nejvzácnějším. Houževnatou a pilnou prací se probíjeli ke svým metám a životnímu postavení. Z té práce nikdo z nich nezbohatl.